

PICHOQ VA PICHOQCHILIK KASB-HUNARINING

SHAKLLANISHI VA BUGUNI

Raxmatullayev Anasxon Xamidullo o'g'li

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada pichoqchilik kasb-hunarining qisqacha tarixi va o'zbek tilidagi pichoqchilik terminlarining vujudga kelishi uchun asos bo'lgan masalalar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: pichoq, pichoqchilik, pichoqchilik tarixi, kasb-hunar leksikasi, o'zbek pichoqchilik terminlari.

Аннотация: В статье рассматривается краткая история профессии ножеделия и вопросы, которые легли в основу появления терминов ножеделия в узбекском языке.

Ключевые слова: нож, ножеделие, история ножеделия, профессиональная лексика, узбекские термины ножеделия.

Annotation: The article examines a brief history of the knifemaking profession and the issues that formed the basis for the emergence of knifemaking terms in the Uzbek language.

Key words: knife, knifemaking, history of knifemaking, professional vocabulary, Uzbek knifemaking terms.

Pichoq – inson yaratgan eng qadimiy va zaruriy asboblardan biri hisoblanadi. Pichoq faqat qurol yoki ro'zg'or buyumi sifatida emas, balki madaniyat, hunarmandchilik va hatto san'atning ham ajralmas qismidir.

Pichoqchilik esa – pichoq tayyorlash bilan bog'liq maxsus hunar bo'lib, u asrlar davomida taraqqiy etgan va har bir xalqning madaniyatida alohida o'rin egallagan.

Pichoqning paydo bo'lish tarixi. Qadimgi davrlarda ilk pichoqlar toshdan, keyinroq qirrali toshlar, suyaklardan yasalgan. Dunyo pichoqchiligi tarixi – bu insoniyat sivilizatsiyasining eng qadimiy hunarmandchilik sohalaridan biri bo'lib, u turli madaniyatlarda va davrlarda o'zgacha shakllangan.

Quyida dunyo pichoqchiligi tarixi haqida qisqacha ma'lumot keltiriladi:

Neolit davrida odamlar avval ro'zg'or ehtiyoji uchun, keyinroq hayvon terisini yechish, ya'ni shilish, o't kesish, ov qilish kabi ishlar uchun pichoq ishlatishni boshlashgan.

Metal ixtiro qilingandan so'ng metall pichoqlar vujudga kelgan. Miloddan avval 3000 yillarga kelib mis, qo'rg'oshin, keyin bronzadan pichoqlar yasala boshlanganligi haqida ma'lumotlar bor¹.

Temir davrida (miloddan avval 1200-yildan boshlab) temirdan yasalgan pichoqlar butun dunyoda keng tarqala boshladi. Ular chidamli va uzoq xizmat qiladigan bo'lganligi uchun metall pichoqlar hozirgacha pichoqchilik – pichoq yasash an'anasiga aylanib ulgurgan².

Dunyo pichoqchilik kasbi tarixi. Pichoqchilik hunarmandchilik sifatida shakllangan sohadir.

1) pichoq tayyorlash kasb-korlik shakllanib ulgurgan davrlarda harbiy ehtiyojlar uchun, jang va ov uchun yo'naltirilgan. Harbiy pichoqlar, qilichlar va nayzalarga talab katta bo'lgan;

¹ Mahmudov N. Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab // O'zbek tili va adabiyoti. – Toshkent, 2012. - № 5. – B. 10 94.
<http://www.psu.ru.Kokareva> 95

² O'zbek tilining izohli lug'ati. II tom: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: 2006. – B.521. 93

2) keyinroq maishiy pichoqlar, ya'ni oshxona, chorvachilik, hunarmandchilik ehtiyojlari uchun pichoqlar ishlab chiqarila boshlandi;

3) pichoqchilik mutaxassisligi shakllanib, har bir hududda alohida uslub va texnologiyalar rivojlandi.

Dunyo pichoqchiligi tarixi — bu insoniyat sivilizatsiyasining eng qadimiy hunarmandchilik sohalaridan biri bo'lib, u turli madaniyatlarda va davrlarda o'zgacha shakllangan. Quyida dunyo pichoqchiligi tarixi haqida yanada aniqroq qisqacha ma'lumot keltirib o'tamiz:

Neolit davrida (taxminan mil. av. 10-8 ming yillar): odamlar toshdan yasalgan uchqur ashyolardan foydalanishni boshlagan. Bu ashyolar pichoqlar vazifasini bajargan.

Keyinchalik **birinchilardan bo'lib mis va qo'rg'oshin**, so'ngra **bronza** (mis va qalay qo'shilmasi)dan yasalgan pichoqlar paydo bo'ldi. Bular Osiyo va Misrda keng tarqalgan.

Antik va Qadimgi Sharq sivilizatsiyalari: Misr, Mesopotamiya, Hind va Xitoy sivilizatsiyalarida pichoqlar faqat ro'zg'orda emas, balki diniy marosimlarda ham ishlatilgan.

Temir davri (mil. av. 1200 yillar atrofi): temirdan yasalgan pichoqlar harbiy va maishiy ehtiyojlar uchun ishlatilgan.

O'rta asrlar. Yevropa: ritsarlar va jangchilar uchun maxsus qilich va pichoqlar ishlab chiqariladigan bo'ldi. Pichoqlar bezakli, holatga qarab shaxsiy sharaf ramzi sifatida ham qaralar edi. **Yaponiya:** samuray madaniyatida katana va uning kichik formalari – tanto kabi pichoqlar yuksak san'at darajasiga yetdi. **Islom dunyosi:** Damashq po'latidan yasalgan pichoqlar va qilichlar butun dunyoda mashhur bo'lgan. Bular nafaqat chiroyli, balki juda chidamli bo'lgan.

Industrial inqilob (18-19 asrlar): 1) Pichoq ishlab chiqarish mashinaviy usulda ommaviylashdi; 2) dunyoning bir necha shaharlari mashhur pichoqchilik markazlariga aylandi; 3) oshxona pichoqlari, jangchi pichoqlari, ov pichoqlari kabi turli ixtisoslashgan turlar keng tarqaldi.

Zamonaviy pichoqchilik. 1) bugungi kunga kelib, pichoqlar turli mahsulot – metallardan (karbon po‘lati, titaniy, keramika) yasaladi: 2) pichoq ishlab chiqarishda texnologiya va dizayn asosiy o‘rin tutadi. Masalan, taktik pichoqlar, jon saqlash (survival) pichoqlari va kolleksiya uchun mo‘ljallangan pichoqlar; 3) qo‘l mehnati bilan yasalgan pichoqlarga san'at asari sifatida qiziqish ortib bormoqda.

Dunyodagi mashhur pichoqchilik markazlari: Zolingen (Germaniya) – “pichoqlar shahri” sifatida mashhur. Sheffield (Angliya) – industrial davrda mashhur pichoqchilik markaziga aylangan. Yaponiya – samuray qilichlari va tanto, vakizashi kabi pichoqlari bilan tanilgan. Markaziy Osiyo va O‘zbekiston – Buxoro, Samarqand, Andijon, Xiva, Chust kabi shaharlarda pichoqchilik rivojlangan. Chust pichoqlari alohida uslubi va o‘yma bezaklari bilan mashhur.

Bugungi davr pichoq tayyorlash jarayonining an'anaviy usullarining bosqichlari:

1) po‘lat tanlash va qayratish; 2) pichoq shaklini kesish va ishlov berish; 3) pichoqni ko‘rinish va ishlatilish mehnat jarayoniga bog‘liq holda qulaylik shakllarga solish; sopni (dastani) tayyorlash – metallni boshqa mahsulotlar bilan bog‘lash, ya'ni bir-biriga biriktirish; 4) pichoqni bezash va tozalash. Mana shu bosqichdagi mehnat jarayonlari orqali ho‘jalik va turli yumushlarda ishlatiladigan pichoq asbobi vujudga keladi.

Darhaqiqat, pichoq dunyodagi ko‘plab millatlar uchun – madaniy ramz. Ayniqsa, qadimdan o‘zbek millati o‘zbek pichog‘i va pichoqchilik kasbini milliy qadriyat hamda milliy kasb-korlik sifatida qadrlab keladi. Pichoqchilik merosiy kasb sifatida avloddan avlodga qoldiriladi. Bu kasb va pichoq quyidagi milliy-madaniy ramz sifatida ulug‘lanadi:

1. Pichoq ko‘pincha o‘zbek yigiti – o‘g‘loni – erkagi uchun shaxsiy sha'n, mardlik, himoya timsoli bo‘lgan.
2. Nikoh marosimlarida, sovg‘a-salomlarda pichoq tantanaviy va viqoriy ahamiyatga ega bo‘lgan.
3. O‘zbek millati uchun pichoq faqat erkaklarga tegishli buyum hisoblangan va hozirda ham shunday.

Xulosa qilib aytish mumkinki, pichoqchilik kasbi va pichoq asbobi – bu shunchaki temirdan asbob yasash emas, balki madaniy, estetik va amaliy yo‘nalishlarga ega bo‘lgan hunar hisoblanadi. Har bir xalq pichoq orqali o‘z urf-odatlarini, san’ati va mahorat darajasini namoyon etgan.